

ئەو كاتەى

مادۇنا

گۇرانى بۇ جەلالەدىنى رۇمى دەلىت

بارەخ

تا لە رىنگە يەوۋە بتوانرېت رۇشنايى بخرىتە سەر ئەو كەسايە تيانەى، كە مۇنەى سنگ فراوانى و ناسۇ رونين و توانيوانە بە گۇشە نىگاي خۇشە وىستىوۋە لە ژيان پروانن. جەلالەدىن رۇمى بەر لە 800 سالىدا لە گەل بە ھائەدىنى باوكى كە خوئىندىگە يەكى ئەفغانىستان) لە داىكبووۋە و لە كاتى داگىركردنى لەلايەن مەغۇلە كانەوۋە روى لە بەغداد كىردوۋە، لە تەمەنى 13 سالىدا لە گەل بە ھائەدىنى باوكى كە خوئىندىگە يەكى ئابنى دامەزراند و لە خوئىندىگەى موستەنسەرىيە خوئىندوبەتى، دواتر گەشتىكىرد بۇ دىمەشق، مەككە و ئازەربايجان و زۇرئىك لە ولاتە ئىسلامىيە كان تا لە قۇنيە پايتەختى دەولەتى سلجوقىيە لە توركيا گىرسايەوۋە لە كاتى دەسەلاتى عەلانەدىن ئەمىرى سەلجوقى و ھەلبۇزۇردرا بۇ وانەوتنەوۋە لە چوار خوئىندىگە لە قۇنيە تا ئەو كاتەى كە لە سالى 1273 كۆچى دوايىكىرد. جەلالەدىنى رۇمى سۇفى و شاعىر لە سالى 2007 يۇنسكو ئاھەنگى ھەشت سەد سالى لە داىكبونى گىرا، ئەم كەسە پىويستى بە ناساندن نىيە، بەلام لە ھەمان كاتدا لەو كەسانە يە كەستەمى لىكراۋە لەلايەن ئەو كەسە دەمارگىرائەنى كە ناتوانن خۇر بىيىن لە بىزەنگى خۇشە وىستىيەوۋە، ھەرۋەھا بىريارە كان دادگايى دەكەن لە روى پوكەشى وتە كانيانەوۋە و تواناي ئەوۋە يان نىيە كە

(وەرە ئەى براى ئىماندار، وەرە ئەى براى بى ئىمان ، وەرە بىروباوۋەرە كەت ھەرچىيەكە، وەرە با پىكەوۋە بسورپىنەوۋە وەك چۆن ھەسارە كان دەسورپىنەوۋە، وەرە ئەمە بەرەبەستىكە پىكەوۋە دەتوانىن تىيپەرىيىن، ئەگەرىش پەيمانى خۆت شكاندوۋەو و واژت لە سوئىدەكەت ھىناوۋە وەرە ...) بەم وشانە جەلالەدىن رۇمى دەچىتە ناو مىحرابى خۇشە وىستى و ئەو بەرەبەستە دەستكردانه ئەشكىنىت، كە مروف دروستىكىردوۋە، تا سەردەمىكى نوئى داھەزرىنىت، كە بىركردنەوۋەى بوار و پەتكردنەوۋەى ئەو دى تىيەرىنىت. دواى ئەوۋەى كە ژيان لە گەل ھىرشى داگىركارى مەغۇلە كان، بوو بە پرسىارىكى گەورە، كە پىكھاتن و جىاوازى تىدە پەرىنىت، تا بىيىت بەو پرسىارەى كە دەلىت چارەنوسى ھەموان چى دەبىت، كاتىك كە شمشىرى دواكەوتوبى لەسەر گەردنە كان دادەنرېت؟ ئابا ھىندە بوار ھەبە بۇ بىركردنەوۋە لەلايەنى رزگار كەر، لە كاتىكدا كە مەرگ ھەموان درەودەكات؟ ئەوۋە تا ئىستا ئىمە ھەمان دۇخ ئەژىن لە زۇرئىك لە ولاتە عەرەبى و ئىسلامىيە كاندا لە عىراق و پاكىستان و ئەفغانىستان و ئەندەنوسىا. داواكارىيە كان بۇ توندوتىزى كۆپر بەردەوامە و تەنھا ميانەروۋى و بانگەشە بۇ دوبرە خوئىندەوۋەى مېزۇ، دەتوانىت لە رويدا بوەستىت

يېست و يېنج سال له تەمەنى تەرخانكردوه بۇ
 وەرگېرانی مەسنەوی و لېكۆلېنەوه كړدن له سەرى و
 له دوتويى 8 بەرگدا له نيوان ساله كانی 1925 تا 1940
 بلاويكردوتهوه. هەر وهه كۆلمان باركس كه نه ویش
 شاعیر و وەرگېرېكى ئەمەريكيه هەشت كتيبي يەك له
 دواي يەكي له سەر رۆمی نوسی، كه دواهمەنيان بريتيه
 له «چييه تی رۆمی». كالمان باركس ئەلپت «ئەو كلتوره
 سؤفيگه ريهی كه باركس دايمه زرانده رجه سته كەری
 كرؤكى بيروكەي رزگار بوونه له كۆته كان. ئەو كرؤكەي
 كه پيموايه پيويستی به تيرامانه له قوناغيكدا كه
 ئیدی بيروباوه رې ئابني يەكسانه به تيرؤر. كرؤكى
 سؤفيگه رانه كاردە كات له سەر نەرمكردنی پەيامی
 داخراوی ئابني له رېگەي به هيزكردنی هەستی
 خۆشه ويستی، له بەرئەوه يه كه رۆمی وهك
 ديارترين شاعیری سؤفيگه رى دەناسرېت له
 ئيسلامدا. رۆمی زۆرينه ي شيعره كانی به فارسى و
 عەرەبى نوسيوه و به يەككە له گەورە ترين شاعیره كان
 دادە نرېت، بهو پييهی كه خەيالتيكى به فراروانی هەيه و
 به توانايه له وينه سازى و مانايه ك له چەند وينه يەكى جياوازدا دەخاته روو ، ئەتوانيت
 كه مانا دروستبكات و به توانايه له هەلبژارندنى دەسته وازه و هەلبژاردنی مۆسيقای
 شيعر و كۆنترۆلكردنی وشە كان. بهم چەند كۆپله يه ي رۆمی كۆتايى بهم به شه
 دەهيئين :

كى ئەلپت كه رۆحى نەمر ئەمرېت
 كى هينده بوپره بلپت كه خۆرى هيوئا ئاوا ئەلپت
 تەنها دوژمنى خۆر له سەر سەرى خۆى ئەوه ستېت و
 به هەردوو دەستی چاوه كانی ئەگرېت و هاوار ئەكات
 بنوارن خۆر ئەمرېت.

رۆبچنه ناو قوولاييه وه، بهمشپوهيه ئەم جۆره كهسانه دهخه نه ناو بازنه ي گومان
 و پەتكرده وه و تا ئاماده كاری بكەن، دواتر جيايانېكه نه وه له خەلكى و دژايه تيان
 بكەن. بهمشپوهيه دەبينين زۆرېك له زانا و بيريار و خاوهن بيروكە گەوره كان
 له عەرەب و موسولمانه كان بۇ چەندين نه وه پشتگوپخراون، تا وايلىهاتوه بۇ
 دۆزينه وه يان پەنا بەرینه بهر رۆژه لاتناسه رۆژئاوا ييه كان. ئەوه ي كه جيگه ي سەرنجه
 ليړه دا ئەوه يه، كه بير و شيعره كانی رۆمی له ئەوروپا و ولاته يەكگرتوه كانی ئەمەريكا
 زۆر ناسراوه، بەلام له ولاته عەرەبى و موسولمانه كاندا پشتگوپخراوه و كه مته رخمى
 هەيه به رامبەر به كارە كانی ئەم سؤفييه، كه داواي ليپوردە يى و خۆشه ويستی دەكات
 له سەردە ميكدە كه گرى كينه و رقى بلپسه دەسه تيت. بەرگى ئابنين له بەر دەكات و
 له لايه كى ديكه وه نالاي ته كغير بەرز دەكات وه. رۆلى نيوه ي كۆمه لگه، واته ئافرهت
 نايدە دەگرېت و له هاوكيشه ي ژيان دەيكاته دەر وه، بگره پيويه كه بوونى ئافرهت
 هؤكارى سەرەك ييه بؤگشت ئەو كارە ساتانه ي كه به سەر نه ته وه دا دپت. بهمشپوهيه
 كۆمه لگه يه ك بنياتدە نرېت كه خۆشه ويستی نازانپت و ديدىكى نادروستی هەيه
 به رامبەر به ئافرهت و له ژپر سايه ي دوباره گپرانه وه ي سەر وه ريه يه كانی تاكى
 فريادرسدا به داواي پالوانيتى وه هميدا ده گه رپت، كه ده يه ويپت روبه روى
 هەر كه سيك بوه ستيت وه كه بانگه شه ي خۆشه ويستی و ليپوردە يى دەكات.
 ئەوه ي كه جيگه ي سەرنجه ئەو ئامارانە يه كه له ولاته يەكگرتوه كانی ئەمريكا
 ئەنجامدراوه و تيايدا دەر كه وتوه، كه شيعره كانی جهلاله دينى رومى زۆرترين
 بهربلاوى هەيه له ئەمريكا، به تايبهت له ناو گەنج و هەرزە كارە كان، هەر وه ها
 زۆرېك له بهر هەمه كانی وەر گپرداوه و ديارترين گۆرانبيزه كانی وهك مۆر و كۆلدىن
 هؤن، شيعره كانی جهلاله دينى رومى ئەكەن به گۆرانى كه ديارترين يان گۆرانبيه كى
 مادؤنايه به ناو نيشانى «ئەزانى كه چۆن بلپيت مائناوا» كه له بنەمادا له يەككە شيعره
 فەلسه فيه كانی رۆمی وەر گپراوه، به ناو نيشانى (سەر تا) كه تيايدا ئەلپت:
 گوئى بگره له نه ي كه چۆن داستانى خۆى ئەگپرتنه وه وه گله يى ئەكات له
 جيا بوونه وه ...

ليړه وه رۆمی له رېگه ي نه ي و نازار و نامؤ بوونه كانی تيؤره ي يەكيتى بوون
 شيدە كاته وه. رۆمی ميرائتيكى ئەدەبى مەزنى به جيهيشتوه، كه ليكۆلەر ان به شپوه يه كى
 زانستى ليكۆلېنە وه ي له سەردە كەن. بۆمونه رۆژه لاتناسى به ريتانى رينؤلد نيكلسؤن